

УДК 378.6.091.279.7:37

Щебликіна Т.А.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті визначено основні напрями проведення моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів у вищому педагогічному закладі. Схарактеризовано кожний із цих напрямів.

Ключові слова: моніторинг, навчальні досягнення, майбутній учитель, основні напрями.

Щебликіна Т. А. Основные направления проведения мониторинга учебных достижений будущих учителей. В статье определены основные направления проведения мониторинга учебных достижений будущих учителей в высшем педагогическом заведении. Охарактеризовано каждое из этих направлений.

Ключевые слова: мониторинг, учебные достижения, будущий учитель, основные направления.

Shcheblykina T. Main trends of carrying out monitoring education achievements of future teachers. Main trends of carrying out monitoring educational achievements of future teachers at a high pedagogical institution have been determined in the article; each of these trends has been characterised.

Key words: monitoring, educational achievements, future teacher, main trends.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах активного реформування системи вищої освіти в Україні проблема підвищення якості моніторингу навчальних досягнень студентів набуває особливої актуальності. Адже грамотна організація моніторингової діяльності у вищому навчальному закладі є необхідною передумовою забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців для різних сфер життєдіяльності сучасного суспільства. Важливого значення це питання набуває для педагогічних вишів, чий випускники відіграють провідну роль у навчанні й вихованні підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі проведення наукового дослідження встановлено, що у працях багатьох науковців висвітлено різні аспекти проблеми здійснення моніторингу навчальних досягнень студентів вишів, зокрема такі: визначено сутність поняття освітнього моніторингу та теоретико-методологічні засади його здійснення (В. Вікторов, В. Зайчук, О. Майоров, Є. Сахарчук, Є. Хриков та ін.), проаналізовано різні підходи до трактування поняття «навчальні досягнення» (З. Рябова, Д. Матрос, В. Мусіна, О. Пліско, Д. Полев, С. Шишов та інші), схарактеризовано методи й форми здійснення моніторингу навчальних досягнень суб'єктів освітнього процесу в загальноосвітній та вищій школах (І. Булах, В. Горб, О. Мітіна, О. Пульбере та ін.), з'ясовано основні вимоги до організації сучасної професійної підготовки майбутніх вчителів у педагогічних вишах (І. Зязюн, Н. Кузьміна, І. Прокопенко, В. Сластьонін, Л. Хомич, О. Щербаков та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відзначаючи вагомий внесок науковців у вивчення порушеної проблеми, водночас слід констатувати, що в науковій літературі чітко не визначено основні напрями, за якими має проводитися науково обґрунтований моніторинг навчальних досягнень студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Проте важливість цього питання не викликає сумніву, бо його успішно вирішення сприяє забезпеченню системності моніторингової діяльності викладачів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення й охарактеризування основних напрямів проведення моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів.

Викладення основного матеріалу. Зазначимо, що під час визначення основних напрямів вищевказаного моніторингу насамперед треба було керуватися нормативними документами в галузі вищої освіти.

У світлі цього слід відзначити, що в Законі «Про вищу освіту» наголошується: одним з основних завдань державної політики є збереження й розвиток системи вищої освіти, підвищення її якості. При цьому основним результатом навчання студентської молоді у вищій школі визначено «сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти». У свою чергу, уточнено, що освітньо-професійна програма представляє собою «систему освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти» [1].

У руслі порушеної проблеми важливо також враховувати точку зору відомих дидактів В. Краєвського, І. Лернера, М. Скаткіна про те, що зміст освіти як адаптований соціальний досвід людства включає такі основні компоненти: досвід пізнавальної діяльності, фіксований у знаннях; досвід здійснення відомих способів діяльності, який проявляється насамперед у засвоєних умінь і навичках; досвід творчої діяльності, що дає змогу приймати нестандартні рішення в різних ситуаціях; досвід емоційно-ціннісних відношень, який забезпечує формування системи оцінно-емоційних ставлень до всіх сфер життєдіяльності [2, с. 102-103], [3, с. 4-5].

Крім того, вибір напрямів моніторингу навчальних досягнень студентів педагогічних спеціальностей значною мірою зумовлюється змістом різних видів діяльності, яку вони мають виконувати на посаді вчителя. Так, І. Харламов стверджує, що педагогічна діяльність учителя включає такі її види:

- діагностична (пов'язана з вивчення учнів та визначенням рівня їх навченості, вихованості й розвиненості);
- орієнтаційно-прогностична (забезпечує визначення загальної стратегії педагогічного взаємодії, її конкретні цілі й завдання на різних етапах здійснення навчально-виховного процесу);
- конструктивно-проективна (забезпечує конструювання й проектування змісту навчання й вихо-

вання відповідно до сформульованої мети та завдань);

- організаторська (пов'язана із залученням учнів до різних видів роботи й узгодження між собою їхніх дій);
- інформаційно-пояснювальна (забезпечує трансляцію школярам необхідної інформації, пояснення сутності певних явищ, подій, цінностей та ідей);
- комунікативно-стимулююча (забезпечує комунікацію між вчителем та учнями, спонукування їх до тих чи інших дій);
- аналітико-оціночна (здійснює зворотній зв'язок зі школярами, забезпечує аналіз перебігу й результатів педагогічного процесу, формулювання певних оцінок та висновків);
- дослідницько-творча (передбачає проведення педагогом дослідницької діяльності, творчого застосування в роботі цінних науково-методичних доробок) [4, с. 541-544].

За іншою підставою Л. Рибалко виокремлює такі основні види професійної діяльності вчителя: виховна, навчально-пізнавальна, дослідницька, самоосвітня [5, с. 135].

На основі вищевикладеного було зроблено висновок про те, що першим напрямом у здійсненні моніторингу навчальних досягнень студентів має бути визначення рівня сформованості в них професійно необхідних знань. Адже, як відомо, саме знання виступають теоретичною основою для формування світогляду та професійної самосвідомості педагога, засвоєння ним професійно необхідних знань і вмінь, засвоєння педагогічних цінностей та норм корпоративної культури.

Зокрема, у науковій літературі зазначається, що кожний шкільний педагог має засвоїти насамперед знання: основ методології; психолого-педагогічні; анатомо-фізіолого-гігієнічні; теорії й методики виховання; змісту навчального предмета й методики його викладання; індивідуально-психологічних особливостей особистості на різних вікових етапах; методики індивідуальної роботи та роботи з дитячими і молодіжними колективами; змісту і методів роботи з батьками та громадськістю; в галузі політики, історії, краєзнавства, літератури та мистецтва, моралі, етики, естетики, релігії, права, техніки і культури [6, с. 203]. Очевидно, що наведені групи знань доцільно доповнити знаннями, які необхідні вчителю для здійснення постійного самовиховання й самоосвіти.

Як визначено в процесі проведення дослідження, другий напрям у проведенні моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів має забезпечувати визначення стану сформованості в них професійно необхідних умінь та вмінь. Зокрема, І. Зязюн та його співавтори колективного підручника визначили такі групи педагогічних здібностей, умінь та навичок: дидактичні (спроможність грамотно організувати навчально-пізнавальну діяльність учнів); організаційні (здатність оптимальним способом організувати школярів, охоплювати їх різними видами соціально корисної діяльності, формувати колектив); комунікативні (готовність до розбудови педагогічно вивирених відносин з учнями, застосувати стиль спілкування на основі довіри та взаємоповаги); перцептивні (розуміння внутрішнього світу дитини, її психологічного стану в кожний момент часу); сугестивні (спроможність досягати потрібного результату шля-

хом навіювання); науково-пізнавальні (здатність швидко знаходити потрібну інформацію, оволодівати нею й застосувати на практиці) [7, с. 18-19].

На основі узагальнення думок різних авторів С. Максимюк до професійно необхідних груп умінь та навичок віднесла такі:

- конструктивні (планувати навчальну й виховну роботу; відбирати, аналізувати й синтезувати навчальний програмовий матеріал, здійснювати дидактичну переробку складного навчального матеріалу; творчо й обгрунтовано будувати структуру уроку; планувати систему перспективних ліній у розвитку окремої особистості та колективу; реалізувати індивідуальну програму навчання та виховання учня тощо);

- організаторські (виявляти й організувати актив класу, керувати ним у різних умовах; організувати різні види колективної та індивідуальної діяльності учнів, сприяти прояву кожним з них активності й ініціативності; здійснювати контроль і допомогу в особистісному розвитку учнів; реалізувати здійснювати контроль і допомогу у виконанні ними різних доручень; здійснювати педагогічне керівництво учнівськими організаціями; організувати роботу з батьками та громадськістю тощо);

- комунікативні (розбудовувати педагогічне доцільні відносини з учнями, батьками, учителями; регулювати внутрішньоклективні та міжклективні відносини; обирати оптимальні форми спілкування з учнями й батьками; прогнозувати результат різних педагогічних дій та їх вплив на відносини з учнями тощо);

- дослідницькі (вивчати особливості кожного учня й колективу в цілому; критично оцінювати свій досвід, результати власної діяльності; усвідомлено вдосконалювати педагогічну майстерність, здійснювати системну самоосвіту й самовиховання; творчо використовувати в роботі доробки психолого-педагогічних досліджень, передовий педагогічний досвід; прогнозувати оптимальне використання певних засобів і методів роботи);

- прикладні (творчі: малювати, співати, танцювати, грати на музичному інструменті, виразно читати; масово-виступні; спортивно-туристські; вміння володіння технічними засобами навчання) [6, с. 203-204].

- досвід творчої діяльності, що дає змогу приймати нестандартні рішення в різних ситуаціях;

Треба також зазначити, що процес моніторингу має охоплювати діагностику стану сформованості не тільки загальнопедагогічних, але і спеціальних умінь та навичок студентів, зміст яких визначається певною освітньо-професійною програмою.

Як встановлено, третій напрям проведення моніторингу навчальних досягнень студентів пов'язаний з діагностикою досвіду творчої діяльності студентів. Однак слід нагадати, що педагогічна діяльність є творчою за своєю суттю, а тому накопичення такого досвіду допоможе їм більш креативно ставитися до виконання своїх професійних функцій. У світлі цього треба враховувати, що творча діяльність є складною та багатоплановою, а тому викладачам, які здійснюють її моніторинг, треба дуже добре продумати механізм її діагностування.

За результатами дослідження, четвертий напрям моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів забезпечує вивчення стану сформованості їхніх

професійно необхідних якостей. Як зазначається в науковій літературі [6; 8], до професійно необхідних якостей вчителя відносяться такі: гуманістична спрямованість, громадянська зрілість і активність, широка ерудованість, висока працездатність, вимогливість до себе й до учнів, наполегливість, цілеспрямованість, справедливість, чесність, тактовність, чуйність, самокритичність, акуратність тощо.

Також слід зауважити, що під час здійснення моніторингу навчальних досягнень студентів педагогічних спеціальностей необхідно визначати рівень сформованості в них ключових та професійної компетентностей, що представляють собою здатність до інтегрованого застосування засвоєних знань та умінь в ситуації змінних вимог зовнішнього середовища. Як встановлено, до основних ключових компетентностей відносяться такі: соціальна, загальнокультурна, здоров'язбережувальна, інформаційна, громадянська, самоосвітня [9; 10]. У свою чергу, в Законі України «Про вищу освіту» наголошується, що професійна компетентність – це «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [1].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, можна підсумувати, що визначені вище напрями проведення моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів охоплюють всі складники їхньої професійної готовності, а

тому дозволяють отримати об'єктивні дані про стан її сформованості. У подальшому планується визначити, які засоби, форми, методи моніторингової діяльності доцільно застосувати під час реалізації кожного з окреслених напрямів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної ради. – 2014. – № 37-38. – С. 2004. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.
2. Лернер И. Я. Задачи и содержание общего и политехнического образования / И. Я. Лернер, М. Н. Скаткин // Дидактика средней школы : Некоторые проблемы современной дидактики / Под ред. М. Н. Скаткина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1982. – С. 90-128.
3. Краевский В. В. Проблемы научного обоснования обучения (Методологический анализ) / В. В. Краевский. – М. : «Педагогика», 1977. – 264 с.
4. Харламов И. Ф. Педагогика : учеб. пос. / И. Ф. Харламов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высш. шк., 1990. – 576 с.
5. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. – 443 с.
6. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. / С. П. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
7. Основы педагогического мастерства / Под ред. И. А. Зязюна. – Киев : Вища школа, 1987. – 221 с.
8. Педагогічна майстерність учителя : навч. посіб. / За заг. ред. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. = Вид. 2, випр. і доп. – Харків : «ОВС», 2006. – 224 с.
9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
10. Шишов С. Е. Мониторинг качества образования в школе / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 320 с.